

УДК [327:316.46]-049.5(410:100)“20”
DOI 10.30970/vir.2020.48.0.11040

ВРЕХІТ І КОНЦЕПЦІЯ «ГЛОБАЛЬНОЇ БРИТАНІЇ»

Світлана Пик

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 239-41-32,
e-mail: svyeta_p@yahoo.com*

Досліджено сучасні трансформаційні процеси у зовнішній політиці Великої Британії, пов'язані з Brexit і розвитком концепції «Глобальної Британії». Вихід країни з ЄС – початковий етап трансформацій, що ведуть її до здобуття ролі глобального лідера «розумної сили». У зовнішньополітичних стратегічних та аналітичних документах британських правлячих кіл цю роль забезпечує розбудова взаємовигідної багаторівневої співпраці у межах CANZUK (Канада, Австралія, Нова Зеландія, Об'єднане Королівство) та Співдружності з опорою на традиційні «особливі відносини» зі США і тісні зв'язки зі світом англомовних народів загалом. Функціональності цій ролі додають унікальні можливості системи «Five Eyes», якими Канада, Австралія, Нова Зеландія, Об'єднане Королівство і США офіційно користуються з 1946 р.

Ключові слова: Стратегія національної безпеки; Brexit; «Глобальна Британія»; доктрина «Fusion»; CANZUK; «Five Eyes»; «розумна сила».

Безпрецедентний у сучасних міжнародних відносинах крок, який здійснила Велика Британія виходом з ЄС 31 січня 2020 р., привертає увагу не лише своєю, на перший погляд, ірраціональністю (адже більшість європейських держав, навпаки, прагне членства в ЄС), а й привнесеними у зовнішню політику країни змінами. Йдеться про концепцію «Глобальної Британії», реалізація якої опирається на розбудову тісних багаторівневих зв'язків у межах CANZUK (Канада, Австралія, Нова Зеландія, Об'єднане Королівство) і всієї Співдружності у поєднанні зі зміцненням і поглибленням традиційної співпраці зі США, насамперед у межах системи «Five Eyes» (Канада, Австралія, Нова Зеландія, Об'єднане Королівство і США), і світу англомовних народів загалом.

Мета дослідження – простежити сучасні трансформації зовнішньої політики Великої Британії, зумовлені Brexit і концепцією «Глобальної Британії». В основі дослідження – зовнішньополітичні стратегічні та аналітичні документи британського уряду, парламенту, «мозкових центрів», зокрема Спільноти Генрі Джексона, офіційні виступи державних діячів, напрацювання експертів, що висвітлюють логіку, здавалося б, парадоксальної і водночас всеосяжної політики Великої Британії.

Десять років поспіль, починаючи з 2010 р., в країні при владі перебуває Консервативна партія. Її лідери – Д. Кемерон, Т. Мей і Б. Джонсон – увійдуть в історію як ті, котрі вивели Велику Британію з ЄС, пропонуючи натомість взятися за роль глобального лідера на міжнародній арені. Набуття цієї ролі потребує не лише масштабних зусиль і вкладення значних коштів, а й невизначеного періоду часу, щоправда, сама роль не має кінцевого терміну дії.

Прем'єр-міністр Д. Кемерон відзначився багатьма принциповими рішеннями. Під впливом висновків Комісії Дж. Чілкота, що розслідувала обставини збройного втручання Великої Британії в Ірак 2003 р. і з'ясувала його необов'язковість [23], прем'єр-міністр ініціював створення Ради з питань національної безпеки на зразок американської РНБ. Зі статусом комітету при кабінеті прем'єр-міністра вона мала координувати зовнішню політику і політику національної безпеки, зокрема процес прийняття рішень. РНБ складалася з підкомітетів: з питань реагування на загрози, ризики і надзвичайні ситуації, з питань ядерного стримування і безпеки, з питань міждержавної консолідації і фінансування, з питань імплементації Стратегії національної безпеки (з 2015 р.). Її постійні члени – міністр фінансів, міністр закордонних справ і у справах Співдружності, міністр внутрішніх справ, міністр оборони, міністр міжнародного розвитку, міністр промислової, бізнес- та ресурсної стратегії, генеральний прокурор – працюють на чолі з прем'єр-міністром, а його секретар – радник з питань національної безпеки – керує роботою спеціалістів РНБ [16, с. 49].

Уряд Д. Кемерона у межах РНБ переглянув напрацювання попереднього уряду у сфері національної безпеки і в жовтні 2010 р. видав оновлений документ за назвою «Сильна Британія у добу непевності» (*англ.* «A Strong Britain in an Age of Uncertainty»). На відміну від першої Стратегії національної безпеки 2008 р., де основними загрозами національній безпеці Великої Британії визначено тероризм, розповсюдження ядерної зброї та іншої зброї масового знищення, міжнародну організовану злочинність, глобальну нестабільність і конфлікти, виклики міжнародній системі, заснованій на принципах міжнародного права, кліматичні зміни тощо [21, с. 10–24], в оновленому документі на рівень з тероризмом винесено кібервійну, міжнародні збройні конфлікти та природні катастрофи. Основними союзниками Великої Британії названо США, міжнародні інституції, включаючи НАТО та ЄС. Зазначено, що для потреб національної безпеки та імплементації розроблених постанов здійснено ревізію сектору британської стратегічної оборони і безпеки. Відтак надалі РНБ формуватиме стратегію національної безпеки (загальний декларуючий документ) у супроводі огляду стратегічної оборони і безпеки (документа з чітко прописаними інструментами і засобами реалізації пріоритетів зовнішньої політики і політики безпеки) з обов'язковим переглядом кожні п'ять років [22, с. 10–11, 28–31]. Такого ще не робив жоден британський уряд.

З урахуванням недоліків в імплементації Стратегії 2010 р. та не зовсім об'єктивної звітності щодо цього, 2015 р. видано нову Стратегію національної безпеки та Огляд стратегічної оборони і безпеки за назвою «Безпечне та

процвітаюче Об'єднане Королівство» (англ. «A Secure and Prosperous United Kingdom»). У цій т. зв. «Білій книзі» здійснено зовнішньополітичне та оборонне планування до 2025 р. Основними загрозами британській безпеці, окрім тероризму і кіберзлочинності, визначено інтенсифікацію міждержавного суперництва і підривання основ легітимного світопорядку. Для протистояння загрозам передбачено конкретні зовнішньополітичні заходи, збільшення асигнувань на роботу розвідувальних служб, зміцнення Збройних сил Великої Британії і розширення їхньої присутності в Африці, на Близькому Сході, в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Активізація участі у миротворчих операціях ООН (подвоєння чисельності британського військового контингенту), залучення до діяльності інших міжнародних організацій, надання міжнародної допомоги у розмірі 0,7 % від валового внутрішнього прибутку, половина з якої надходить на підтримку нестабільних держав, – такі наміри засвідчили самоідентифікацію Великої Британії як глобальної держави. Щоразу наголошували: «Ми знаходимося у центрі світового порядку, заснованого на принципах міжнародного права. Велика Британія – єдина держава, яка є постійним членом Ради Безпеки ООН, а також членом НАТО, ЄС, Співдружності, «Великої сімки» і «Великої двадцятки», ОБСЄ, Організації економічного співробітництва та розвитку, Світової організації торгівлі, МВФ і Світового банку». І далі: «Ми прагнемо стати лідируючою державою «м'якої сили» завдяки всесвітньо розгалуженій мережі дипломатичних і консульських представництв, програмам міжнародного розвитку, що охоплюють 52 країни, здатності британських Збройних сил забезпечувати безпеку Великої Британії далеко за межами її кордонів у співпраці з іншими державами, активній діяльності Британської ради, що сприяє знаходженню порозуміння і налагодженню контактів з понад сотнею інших країн, унікальній здатності служби новин ВВС досягати аудиторії у понад 300 млн осіб по всьому світу» [17, с. 14, 47–49]. Традиційними союзниками і партнерами Великої Британії, з якими слід поглиблювати співпрацю, названо країни НАТО, насамперед США і Канаду, європейських партнерів, а також Австралію, Нову Зеландію та Японію.

Для безпеки, оборони, зовнішньої політики і добробуту Великої Британії першочерговим союзником є США. Британський внесок до «особливих відносин» полягає у європейському та глобальному впливі, обміні розвідувальною інформацією, стратегічному розміщенні заморських територій, військовій мобільності і спроможності Великої Британії очолювати сили міжнародної коаліції. Крім того, США залишаються ключовим економічним партнером Великої Британії у формуванні ефективної і нормативної глобальної економіки. З іншого боку, відносини зі США є невід'ємною частиною системи «Five Eyes», що пов'язує Велику Британію, Австралію, Нову Зеландію, Канаду і США у сфері глобальної сигнальної розвідки, у співпраці з протидії загрозам і впливу міжнародної організованої злочинності, а також з координації підтримки і захисту їхніх громадян за межами національних кордонів [17, с. 51, 55]. Отже, Стратегія 2015 р. робить заявку на глобальне лідерство Великої Британії.

Окрім стратегічного «оформлення» зовнішньої політики, уряд Д. Кемерона успішно провів і завершив низку військових кампаній: 2011 р. британські війська остаточно вивели з Іраку; того ж року британські військово-повітряні і військово-морські сили брали участь в операції НАТО проти Лівії; у жовтні 2014 р. для Великої Британії завершилася війна в Афганістані; з 2014 р. її війська у складі міжнародної коаліції вели війну в Сирії проти «Ісламської держави», що переможно завершилася 2019 р. Однак чи не найбільше Д. Кемерон запам'ятується першим кроком на шляху виходу Великої Британії з ЄС – референдумом 2016 р.

Рішення прем'єр-міністра винести на загальнонаціональний референдум питання щодо участі країни в ЄС мало неоднозначні підстави. Це був не перший досвід Великої Британії, яка 1975 р. вже підтверджувала свою участь у тоді ще ЄЕС. З результатом 67,2 % країна залишилася в організації, хоча помірні євроскептичні настрої ніде не зникли як серед правлячих кіл, так і серед британського суспільства. За сорок років євроскептиків побільшало, насамперед у лавах Консервативної партії, які критикували поглиблення інтеграції і створення наднаціональних структур у ЄС. Починаючи зі складних дебатів у парламенті 1992–1993 рр. щодо ратифікації Маастрихтського договору, у правлячій тоді Консервативній партії стався розкол, а уряду Дж. Мейджора з великими труднощами, а також низкою застережень (щодо соціальної політики і валютного союзу) вдалося домогтися ратифікації договору. Рівень підтримки консерваторів серед британського суспільства суттєво знизився. Частина «маастрихтських бунтівників» 1993 р. об'єдналася у Партію незалежності Об'єднаного Королівства (*англ.* United Kingdom Independence Party – UKIP). Її основна ідея – вихід Великої Британії з ЄС – видавалася малореалістичною, допоки UKIP не почала набувати популярності, що вилилася у перемогу на виборах до Європарламенту 2014 р.

За час правління лейбористів (1997–2010) позитивного ставлення британського суспільства до ЄС ставало все менше, незважаючи на відвертий єврооптимізм Т. Блера. Показовий приклад – процес приєднання до Договору про запровадження конституції для Європи, коли унаслідок негативного волевиявлення у Франції та Нідерландах 2005 р. він був призупинений, а уряду Т. Блера нічого не залишалося, як скасувати запланований загальнонаціональний референдум щодо конституції ЄС. Натомість під час підписання Лісабонського договору 2007 р. (або Договору про реформування ЄС) Т. Блер обумовив для Великої Британії низку застережень щодо зовнішньої політики, правової, судової, поліцейської, податкової і преференційної систем [19], завдяки чому уряду Г. Брауна 2008 р. вдалося ратифікувати Лісабонський договір у парламенті, хоча й не без закликів від євроскептиків щодо проведення референдуму. За опитуваннями проекту «Євробарометр», що регулярно проводить Європейська комісія з 2004 р., восени 2009 р. рівень довіри британців до ЄС становив 23 % (для порівняння: 42 % – у Франції і 44 % – у Німеччині, і це країни з найнижчим показником). Позитивно до членства Великої Британії в ЄС ставилося лише 30 % британців і стільки ж сприймало його негативно,

причому всього 36 % упевнені, що членство в ЄС вигідне країні (середній показник упевненості серед усіх членів організації – 57 %) [6, с. 2–4].

Тим не менше, відповідаючи на прямолінійне запитання, чи слід Великій Британії залишитися в ЄС, чи вийти з організації, британське суспільство тенденційно висловлювалося позитивно. Дослідження, проведене Ipsos MORI, починаючи з 1977 р. і до червня 2016 р. включно, демонструвало постійну прихильність британців до «об'єднаної Європи», за винятком 1978–1983 рр. (економічна криза в країні, вотум недовіри уряду Дж. Каллагана, прихід до влади М. Тетчер, політика «непоступливості» і відстоювання британських інтересів в ЄС, зокрема у галузі сільського господарства); 1999–2001 рр. (думки коливалися між 53 % – за і 47 % – проти членства в ЄС і майже дзеркально 48 % – за і 52 % – проти); 2011–2012 рр. (з невеликою різницею від попередніх показників: 46 % – за і 54 % – проти, а також 48 % – за і 52 % – проти, відповідно) [7].

Підстави для проведення референдуму щодо членства Великої Британії в ЄС були: сильний тиск на уряд чинила UKIP на чолі з Н. Фараджем, вимагаючи зменшення рівня імміграції, відкидаючи мультикультуралізм і виступаючи проти «ісламіфікації» країни. Проте Д. Кемерон, доволі популярний і проєвропейськи налаштований прем'єр-міністр, впевнений у позитивному результаті референдуму (з огляду на тенденційність соціологічних опитувань), розраховував: по-перше, зміцнити позиції Консервативної партії; по-друге, обумовити нові преференції для Великої Британії у переговорах з керівництвом ЄС. Про наміри провести референдум Д. Кемерон говорив ще 2013 р., зазначаючи, що його партія після переобрання на виборах 2015 р. і після організації належної роз'яснювальної роботи та обговорень на усіх рівнях готова передати питання подальшого членства Великої Британії в ЄС на розгляд британського суспільства. Слідуючи вимогам євроскептиків, прем'єр-міністр намагався консолідувати партію зсередини, повпливати на керівництво ЄС щодо поступок для Великої Британії (зокрема, у питанні вільного руху людей територією держав-членів з метою контролювати імміграцію) і завдяки цьому провести успішну проєвропейську кампанію, адже був переконаний у необхідності залишатися в «оновленому» ЄС. Як з'ясувалося згодом, обіцяючи референдум, Д. Кемерон навіть не думав, що чимось ризикує, оскільки такий крок заблокували б його партнери по коаліції – ліберал-демократи. А так як консерватори на виборах 2015 р. перемогли з достатнім відривом, щоб сформувати уряд самостійно, прем'єр-міністр став заручником власного успіху. Слід зазначити, що він міг знайти причини і не проводити референдум, як це часто буває з багатьма передвиборчими обіцянками, проте, як говорив тодішній президент Франції Ф. Олланд, Д. Кемерон прагнув продемонструвати, що зможе домовитися з європейцями. Натомість президент Європейської ради Д. Туск відверто йому радив рахуватися з реаліями. Навіть якщо всі прем'єр-міністри держав-членів ЄС готові допомогти, «жоден з них не бажає революції в Європі через ваш ... референдум» ... «Якщо ви спробуєте на нас тиснути чи підганяти, ви втратите все» [2].

Невдовзі після парламентських виборів у палаті громад представили законопроект про референдум щодо членства Великої Британії в ЄС, який започаткував процес, відомий як Brexit (аббревіатура англійського словосполучення «British exit» – «британський вихід»). У лютому 2016 р. Д. Кемерон оголосив про призначення дати референдуму на 23 червня того ж року. Його основним антагоністом став мер Лондона Б. Джонсон, який особисто не вірив у Brexit, зате вбачав у ньому шанс для своєї політичної кар'єри. Зважаючи на високу популярність Б. Джонсона, прем'єр-міністр спробував залучити мера до проєвропейського табору, запропонував портфель міністра оборони, проте пропозицію відхилили. Міністр юстиції М. Гоув також не підтримав прем'єра, а приєднався до кампанії за Brexit – міжпартійного утворення «Голосуй за вихід» (англ. «Vote Leave»). Згодом Д. Кемерон визнав, що недооцінив домінуючий у Консервативній партії «латентний ген, що відповідав за вихід з ЄС» [12].

Проєвропейську позицію прем'єр-міністра поділяли міністр фінансів Дж. Осборн, голова Банку Англії М. Карні, колишні прем'єр-міністри Дж. Мейджор, Т. Блер, Г. Браун, а також президент США Б. Обама. Під час офіційного візиту до Великої Британії у квітні 2016 р. Б. Обама висловився проти Brexit, оскільки вважав, що послаблення ролі Великої Британії в Європі спричинить послаблення її впливу у світі і безпосередньо негативно позначиться на трансатлантичних відносинах [11]. Тим не менше, на референдумі за Brexit проголосувало 51,89 % британських громадян. Це стало справжнім розчаруванням для Д. Кемерона, який оголосив про свою відставку. Згодом у книзі «Для історії» («For the Record», 2019) він написав, що для шостої найбільшої держави світу зробити вибір не на користь ЄС не є неможливо, чи неправомірно, чи неправильно. «Але знаєте, до останніх своїх днів я задаватиму собі питання, чи могли ми зробити щось більше, щоб забезпечити потрібний, як я думав, результат – залишити Велику Британію в ЄС» [13].

Його наступниця на посаді прем'єр-міністра Т. Мей голосувала проти Brexit, однак взялася за втілення в життя цього складного і нікому ще не відомого процесу. Своє бачення виходу Великої Британії з ЄС Т. Мей представила 17 січня 2017 р., виступаючи в Ланкастер-хауз (Лондон). Вона наголосила, що «залишаючи ЄС, ми не залишаємо Європу», і вказала на те, що Brexit дає шанс не лише оновити старі та укласти нові союзи, у тому числі далеко за межами континенту, а й відкрити Велику Британію до всього світу. «Я хочу, щоби Британія стала такою країною, яка відповідає її потенціалу, таланту й амбіціям, а саме великою, глобально торгуючою нацією, яку поважають у світі, сильною, єдиною і впевненою у собі» [20]. Іншими словами, з'явилися підстави розвивати концепцію «Глобальної Британії» на основі наявних, традиційних зв'язків у межах Співдружності, «особливих відносин» зі США та укладення нових договорів про співпрацю та торговельних угод з рештою країн, включаючи партнерів по ЄС. Вихід Великої Британії з «об'єднаної Європи» мав відбутися цивілізовано, з мінімальними втратами для обох сторін. «Ідеальний» план Т. Мей передбачав дванадцять пунктів, серед них – прозорість і надійність на

усіх етапах переговорів, результатом яких має стати угода між Великою Британією та ЄС; єдність Об'єднаного Королівства у переговорах з ЄС, урахування інтересів Англії, Шотландії, Уельсу та Північної Ірландії; збереження Спільної міграційної території з Ірландією, узгодження механізму її функціонування з вимогами імміграційної системи Великої Британії; контроль за імміграційними потоками з Європи до Великої Британії; гарантування прав громадян ЄС, які проживають на території Великої Британії і прав британських громадян, які проживають на території країн-членів ЄС; дотримання і захист прав робітників, інкорпорація законодавства ЄС у цій сфері у внутрішнє законодавство Великої Британії; укладення угоди з ЄС про вільну торгівлю, що не передбачає членства Великої Британії у Спільному ринку, лише якомога ширший доступ до нього; перегляд членства Великої Британії у Митному союзі для того, щоб уможливити укладення торговельних угод з іншими державами; укладення угоди про продовження наукової співпраці з європейськими партнерами, спільні дослідження і підтримку технологічних ініціатив; продовження співпраці у сфері європейської безпеки; досягнення нового конструктивного партнерства з ЄС, заснованого на інтересах і цінностях, що поділяють обидві сторони [20].

Прем'єр-міністр наголосила на необхідності вироблення угоди з ЄС упродовж дворічного терміну, як це передбачено ст. 50 Договору про Європейський Союз, оскільки Велика Британія не шукає ні часткового, ні асоційованого, ні будь-якого іншого привілейованого статусу, а остаточно виходить з організації. За Законом про (повідомлення про вихід з) ЄС (*англ.* The European Union (Notification of Withdrawal) Act) 29 березня Т. Мей офіційним листом повідомила президента Європейської ради Д. Туска про задіяння ст. 50 Договору про Європейський Союз, що означало доконаний вихід Великої Британії з ЄС до 29 березня 2019 р.

З метою підсилення позицій уряду під час переговорного процесу з керівництвом ЄС, а також Консервативної партії загалом, Т. Мей у квітні оголосила про позачергові вибори, однак їхні результати виявилися протилежними від очікуваних. Консерватори перемогли, хоча, порівняно з виборами 2015 р., втратили 13 місць у палаті громад і перестали бути партією більшості у парламенті. Довелося домовлятися з Демократичною юніоністською партією Північної Ірландії, щоб ефективно протистояти лейбористській опозиції. Критика у бік уряду щодо втілення в життя Brexit лунала не лише від лейбористів, які застерігали про негативні економічні наслідки виходу з ЄС. Лідер ліберал-демократів Н. Клегг (свого часу заступник Д. Кемерона у коаліційному уряді) регулярно публікував застереження щодо переговорів з керівництвом ЄС, насамперед у питаннях Спільного ринку і Митного союзу, на офіційному інтернет-сайті партії під рубрикою «Виклики Brexit» (*англ.* Nick Clegg's Brexit Challenge). Колишні лідери консерваторів також висловлювалися песимістично. Наприклад, Дж. Мейджор наголошував, що поза межами ЄС Велика Британія стане значно залежнішою від США, а це «на чотири, а можливо, й вісім років – від президента менш передбачуваного, менш

надійного і менш прихильного до наших соціально ліберальних прагнень і вільного ринку, ніж будь-хто з його попередників». Міністр закордонних справ в уряді Д. Кемерона У. Хейг зазначав, що після Brexit британська зовнішня політика втратить свій вплив у світі, опинившись у «самоствореній» ізоляції від європейських справ [10].

Виникало питання, за рахунок чого уряд Т. Мей мав намір досягти глобальної для Великої Британії ролі у світі. Відповідь можна відшукати у документах, які публікував Департамент з питань виходу з ЄС щодо оновленого партнерства з організацією у тій чи іншій сфері, що у сукупності допомагало сформувати уявлення про Велику Британію після Brexit. Зокрема, у вересні 2017 р. видали документ за назвою «Зовнішня політика, оборона та розвиток: майбутнє партнерство» (*англ.* «Foreign Policy, defence and development: A Future Partnership Paper»), в якому йшлося про те, що, залишаючи ЄС, Об'єднане Королівство пов'язує своє майбутнє з «Глобальною Британією» – країною, активно залученою у європейські та світові справи в інтересах її громадян, що відіграє провідну роль у зміцненні європейської та міжнародної безпеки, а також глобального світопорядку, заснованого на принципах міжнародного права. Об'єднане Королівство підтримує ЄС у співпраці з НАТО і продовжуватиме свої зобов'язання у спільних з європейськими партнерами проектах (операції «Атланта», «Софія», «Алтея», антикризові місії в Косово, Сомалі, Грузії та Україні) [8, с. 3, 8, 10–11, 15]. Оскільки більшість зовнішньополітичних викликів і загроз безпеці, визначених Великою Британією у Стратегії національної безпеки 2015 р. та Європейським Союзом у «Глобальній стратегії» 2016 р., перегукується, доцільно підтримувати регулярний діалог, продовжувати консультації та обмін інформацією для узгодження позицій з тих чи інших специфічних питань, співпрацювати на регіональному (Західні Балкани, Північна Африка, Східна Європа) та глобальному (протистояння тероризму й екстремізму) рівнях, здійснювати оперативне планування у межах спільних місій, координувати роботу оборонних промислових потужностей, розвивати безпечний кіберпростір і розробляти для нього відповідне законодавство, запроваджувати програми міжнародного розвитку з метою подолання бідності і сприяння побудові стабільних суспільств у державах, що розвиваються [8, с. 18–22].

Підсумком першого етапу переговорів британського уряду з керівництвом ЄС став оприлюднений 19 березня 2018 р. Проект Угоди про вихід Об'єданого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії з Європейського Союзу та Європейського Співтовариства з атомної енергії, текст якого передбачали остаточно узгодити до жовтня того ж року. Слід зазначити, що найконтroversійнішим залишалось питання функціональності кордону між Північною Ірландією та Ірландією – державою-членом ЄС. Низка питань щодо права інтелектуальної власності, опрацювання даних та інформації (отриманих до фактичного виходу Великої Британії з ЄС), співпраці поліції і судових систем у кримінальних справах, розв'язання спорів та адміністративно-процесуального законодавства перебували на стадії узгодження [5].

Тим часом уряд Т. Мей займався стратегічним плануванням щодо можливостей, які отримувала Велика Британія унаслідок виходу з ЄС. Після Brexit пріоритетні напрями діяльності міністерства закордонних справ і справ Співдружності підпорядковувались головній рушійній силі – здійснити ідею «Глобальної Британії». Як зазначав міністр закордонних справ Б. Джонсон, «ми формуємо нову ідентичність глобальної держави», держави, яка політично, економічно і морально більше відкрита до світу і залучена до нього, ніж будь-коли. «Я знаю, циніки скажуть, що ми не можемо собі цього дозволити. А я кажу, ми не можемо собі не дозволити» [10]. Ядром концепції «Глобальної Британії» слід вважати систему «Five Eyes», про що йшлося у Стратегії національної безпеки та Огляді стратегічної оборони і безпеки 2015 р., пріоритети яких залишилися незмінними, незважаючи на Brexit. У березні 2018 р. уряд Т. Мей видав документ за назвою «Огляд можливостей національної безпеки» (англ. «National Security Capability Review»), в якому окреслили нову доктрину «Fusion» (з англ. «злиття»). Її мета – оптимізувати всебічний підхід до національної безпеки, комплексно застосовуючи економічні, безпекові, дипломатичні, культурні можливості країни на усіх рівнях міжурядової співпраці. Іншими словами, відбувається контрольоване злиття зусиль міністерств і департаментів на шляху досягнення трьох основних цілей національної безпеки: всеохоплюючого захисту британських громадян, поширення британського впливу у світі і сприяння британському процвітання [15, с. 9–11]. Звідси вимальовуються контури «Глобальної Британії» – відкритої до світу потуги, лідера на міжнародній арені і глобально торгуючої нації, яка масштабно реінвестує у свої відносини з іншими країнами, пропагує вільну торгівлю і світопорядок, заснований на принципах міжнародного права. Для оптимізації взаємодії британських департаментів та агенцій з їхніми філіями за кордоном (а це 15 тисяч спеціалістів з 31-го відомства, що працюють на території 169-ти країн) створюється Рада з питань «Глобальної Британії» (англ. Global Britain Board), а для зміцнення і розбудови двосторонньої співпраці зі союзниками і партнерами, у тому числі країнами Європи, призначаються нові експерти. Крім того, Велика Британія докладатиме зусиль для впровадження своїх спеціалістів на провідні посади у міжнародних організаціях, таких як ООН, НАТО, СОТ та ін. Координацію міжурядових зв'язків на двосторонньому і багатосторонньому рівнях здійснюватиме міністерство закордонних справ і справ Співдружності. Що стосується «Five Eyes», то США у документі визначено єдиним найважливішим союзником Великої Британії, а унікальне партнерство з Канадою, Австралією, Новою Зеландією і США посідає четверте місце за значущістю. Між ними лише НАТО, як базовий безпековий гравець, і європейські партнери Франція, Німеччина та Ірландія. Троє з «Five Eyes» присутні у НАТО (США, Канада, Велика Британія) і троє – Австралія, Нова Зеландія, Велика Британія – члени п'ятисторонніх оборонних домовленостей у Південно-Східній Азії (разом з Малайзією і Сінгапуром) [15, с. 30–31, 33]. Така географія і «всюдисущість» Великої Британії – прямий доказ її «глобальності».

Традиційно для британського політикуму не обійшлося без критики. Зокрема, концепцію «Глобальної Британії» порівнювали з другою імперією (*англ.* «Empire 2.0»), водночас стверджуючи, що після Brexit країна не матиме достатньо ресурсів і потужностей, щоб відігравати задуману глобальну роль на міжнародній арені. Критикували й діяльність уряду Т. Мей щодо імплементації Brexit. На початку липня 2018 р. прем'єр-міністр представила т. зв. «план Чекерсу» (офіційна назва – «Майбутні відносини між Об'єднаним Королівством та Європейським Союзом»), в якому здійснено спробу врегулювати найскладніші питання у переговорах з керівництвом ЄС з метою забезпечити остаточне узгодження Проекту Угоди про вихід Великої Британії з організації. Зокрема, уряд пропонував установити «особливу» зону вільної торгівлі між Великою Британією та ЄС (для товарів, у тому числі продуктів сільського господарства), щоб уникнути проблем з перетином кордонів і в такий спосіб зняти питання вільного руху товарів між Північною Ірландією та Ірландією. Для функціонування цієї зони договірні сторони мали виробити спільні правила і зобов'язання щодо ведення відкритої і справедливої торгівлі, оподаткування і встановлення тарифів, а також врегулювання спорів з приводу інтерпретації та застосування спільних правил [18, с. 1–2]. Тобто Велика Британія виходила зі Спільного ринку і Митного союзу, проте обумовлювала вигідний для себе режим торгівлі з ЄС.

Для керівництва ЄС британські пропозиції були неприйнятними не лише через неможливість функціонування вільного ринку суто для товарів. Така вибірковість Великої Британії щодо погодження з одними правилами і нехтування іншими підірвала єдність усередині організації і створювала негативний прецедент для інших держав-членів. Окремі положення «плану Чекерсу» взагалі незаконні з точки зору європейського законодавства. Головний переговорник з боку ЄС М. Барньє пояснював це на прикладі Ірландії та Північної Ірландії. Оскільки встановлення фізичного кордону між ними могло спричинити відновлення конфлікту, виникало питання, як регулювати торгівлю товарами з ЄС (з Ірландії) на території Північної Ірландії. Наприклад, Т. Мей говорила про те, що Велика Британія збиратиме мито для ЄС, а М. Барньє це категорично відкидав. Натомість контрпропозиція для Північної Ірландії залишатися у Митному союзі абсолютно неприйнятна для Т. Мей, оскільки підірватиме єдність Об'єднаного Королівства [24].

«План Чекерс» був також розкритикований серед членів правлячої партії, а Б. Джонсон й очільник Департаменту з питань виходу з ЄС Д. Девіс взагалі вийшли у відставку. Причому Б. Джонсон сказав, що «план Чекерс» одягає на британську конституцію «пояс смертника», залишаючи детонатор у руках Брюсселя, і закликав Т. Мей відмовитися від такого плану [24]. Прем'єр-міністр та її оточення опинялися у патовій ситуації: з одного боку, вони докладали усіх зусиль, щоб у переговорах з керівництвом ЄС якнайповніше відстояти інтереси Великої Британії і значної частини британського суспільства, що голосувала проти Brexit; з іншого – сильна опозиція всередині Консервативної партії нівелювала ці зусилля. Відтак, «м'який Brexit» (*англ.* «soft Brexit»), який

пропонувала Т. Мей з метою гармонізації відносин між Великою Британією та ЄС, нашоувхувався на критику і неприйняття, провокуючи умови для «жорсткого Brexit» (англ. «hard Brexit»), тобто виходу країни з організації без угоди зовсім, оскільки час на вироблення консенсусу невпинно спливав. Єдиним позитивним наслідком «плану Чекерсу» стала Політична декларація з його ідеєю щодо «особливої» зони вільної торгівлі між Великою Британією та ЄС, яка йшла в пакеті разом з Проектом Угоди про вихід. Наприкінці листопада 2018 р. Європейська рада погодила Проект Угоди про вихід Великої Британії з ЄС та Політичну декларацію про майбутні відносини між Великою Британією та ЄС. Обидва документи були представлені на розгляд британського парламенту, перші дебати відбулися 5 грудня.

Своєю чергою, палата лордів в особі Комітету з міжнародних відносин оприлюднила документ за назвою «Зовнішня політика Об'єднаного Королівства у змінюваному світопорядку» (англ. «UK foreign policy in a shifting world order»), в якому дійшла висновку, що Великій Британії не слід постійно фокусуватися на трансатлантичному союзі зі США і покладатися на них в усіх питаннях міжнародного життя, а краще виробити гнучкіший підхід. Наприклад, систематичне сприйняття КНР як противника (в унісон з американцями) суперечить британським інтересам: уряд повинен шукати компроміс з китайським керівництвом для спільного протистояння глобальним викликам, водночас пам'ятаючи, що цей компроміс не має розходитися з нормами міжнародного гуманітарного права і, тим паче, шкодити двостороннім відносинам Великої Британії з іншими державами (зокрема, з Японією). Продовжуючи регіональну співпрацю з «об'єднаною Європою» після Brexit, уряду необхідно переглянути й оновити відносини з Індією, іншими регіональними потугами в Азії, а також в Африці та Латинській Америці. Стосовно традиційних і нетрадиційних викликів з боку Росії необхідно відшукати ефективні способи протистояння, залишаючи при цьому можливості для діалогу щодо таких глобальних заходів, як контртероризм і нерозповсюдження зброї масового знищення. Іншими словами, розбудовуючи двосторонні відносини по усьому світу згідно з концепцією «Глобальної Британії», уряду насамперед необхідно спрямовувати зусилля на підтримання легітимного світопорядку, незважаючи на постійну зміну його базових компонентів – політичних, економічних, дипломатичних. Адже саме у межах такого світопорядку Великій Британії як державі середньої потуги реально відстоювати свої глобальні інтереси [25, с. 3–4, 7–8].

Деталізовану концепцію «Глобальної Британії», запит на яку серед британських політичних кіл і суспільства загалом залишався актуальним упродовж процесу Brexit, було представлено у лютому 2019 р. Спільнотою Генрі Джексона – британським зовнішньополітичним «мозковим центром». У документі за назвою «Глобальна Британія: погляд XXI століття» (англ. «Global Britain: a twenty-first century vision») автори пропонують три глобальні кампанії, ведення і просування яких стратегічно забезпечить Великій Британії досягнення її головної мети. Це свобода торгівлі, свобода від утисків і пригноблення,

свобода волевиявлення. На базі РНБ доцільно створити Раду з питань національної стратегії для розроблення і регулярного оновлення положень Національної глобальної стратегії. У документі наголошено, що «Глобальна Британія» – це не декларативне означення країни після Brexit, а практична взаємодія її національної ідентичності, інтересів і цінностей з конкурентним середовищем зовнішнього світу. Як унікальний учасник понад 80-ти глобальних організацій та угод і один з творців сучасного світопорядку, Велика Британія має достатньо підстав претендувати на статус глобальної потуги. Серед двадцяти найбільших держав вона займає друге місце за рівнем розвитку національних інститутів, потужністю інструментів впливу, у тому числі дипломатичних, рівнем культурного престижу та національної залученості до міжнародних справ, зокрема готовності надавати допомогу іншим країнам; третє місце – за рівнем військової потужності і здатності вести військові операції далеко за межами своїх національних кордонів завдяки могутньому військово-морському флоту і розвинутій мережі військово-морських баз; четверте місце – за поступом технологічного прогресу і п'яте – за рівнем економічного впливу [9, с. 13–14]. Свої переваги необхідно використати для перегляду ведення зовнішньої політики у бік активнішої позиції на міжнародній арені, притаманній провідній державі «розумної сили» (англ. «smart power»). Для такої держави життєво важливо зберігати і відстоювати легітимний світопорядок, незважаючи на гібридні виклики ХХІ ст. Це можливо у тісній співпраці Великої Британії з державами, що поділяють з нею цінності та інтереси, насамперед з Канадою, Австралією, Новою Зеландією та США. Природні союзники Великої Британії – Канада, Австралія, Нова Зеландія – досі визнають британського монарха, підтримують тісні багаторівневі зв'язки з колишньою метрополією і стають все ближчими з огляду на розвиток сучасних технологій і нівелювання відстаней. Сукупний валовий національний дохід держав CANZUK перевищує 5,7 трлн дол. США, що становить близько 10 % світового доходу. А стратегічне партнерство зі США у межах системи «Five Eyes» (розвідка, взаємосумісність сухопутних військ, військово-повітряних і військово-морських сил п'яти держав) створює доволі потужну платформу, з якої Великій Британії легше досягати інших членів Співдружності, зокрема Індії, ПАР, Кенії, Нігерії, а також спільними зусиллями протистояти геополітичним викликам з боку Росії та КНР.

Після виходу з ЄС Великій Британії потрібно розвивати тісніші зв'язки серед CANZUK щодо:

- *вільного руху людей* (створити спільну міграційну територію, щось на зразок Транс-Тасманської угоди 1973 р. між Австралією та Новою Зеландією);
- *вільної торгівлі* (на зразок тієї, що мають Австралія і Нова Зеландія, поширюючи її на CANZUK з потенційним залученням США);
- *інтегрованої дипломатії* (з огляду на спільні цінності та інтереси, Великій Британії потрібно працювати над залученням Канади, Австралії, Нової Зеландії до роботи постійних членів Ради Безпеки ООН з перспективою формування інтегрованого постійного членства для CANZUK);

– *військової співпраці і постачання* (розширювати військові програми обміну і постачання між CANZUK і США з подальшим розповсюдженням на членів п'ятисторонніх оборонних домовленостей у Південно-Східній Азії, а саме Малайзію та Сінгапур);

– *об'єднаного Індо-Тихоокеанського флоту* (з флагманом-авіаносцем класу «Королева Єлизавета» CANZUK флотилія або флот, проводячи спільні навчання з військово-морськими силами Малайзії, Сінгапуру, а також Японії, Південної Кореї, Індії, США, забезпечуватиме ефективне здійснення міжнародних операцій у водах Індійського й Тихого океанів);

– *співпраці у космосі* (розбудовуючи чинну угоду з Австралією у цій сфері до рівня інших учасників CANZUK, Велика Британія зможе суттєво збільшити свій космічний і космічно-оборонний потенціал);

– *оборонного пакту* (оскільки держави CANZUK мають зі США союзні угоди, заслугове уваги ідея створення спільного оборонного пакту з обов'язковим положенням для усіх учасників на зразок ст. 5 НАТО) [9, с. 30–31].

Розбудовуючи CANZUK, Велика Британія не повинна віддалятися від європейських партнерів, зокрема таких членів НАТО, як Франція, Німеччина, Італія, Іспанія, котрі докладають зусиль для забезпечення безпеки континенту, тим самим уможлиблюючи для неї зосередження на глобальній стратегії. Тим часом, розгляд Проекту Угоди про вихід Великої Британії з ЄС та Політичної декларації про майбутні відносини між Великою Британією та ЄС спричинив хвилю критики в парламенті, що вилилася у вотум недовіри уряду. Команді Т. Мей вдалося подолати вотум, однак опозиція зростала як персонально до прем'єр-міністра, так і до її політики Brexit, причому у лавах Консервативної партії також. Це блокувало прийняття Проекту Угоди і загрожувало «жорстким» Brexit. Перше голосування 15 січня 2019 р. було провалене. Наприкінці місяця Т. Мей запропонувала «план Б», а палата громад стала голосувати поправки, серед яких – категорична відмова від виходу Великої Британії з ЄС без угоди. Друге голосування відбулося 12 березня, і парламент знову відхилив Проект Угоди. Довелося починати процедуру відтермінування дії ст. 50 Договору про Європейський Союз на випадок третього відхилення. За новою поправкою, 27 березня палата громад стала розглядати додаткові пропозиції щодо Brexit, зокрема: обумовлений вихід з ЄС без угоди, участь Великої Британії у Спільному ринку (модифікована), участь у зоні вільної торгівлі, членство у Митному союзі, ініціатива Лейбористської партії, референдум щодо Проекту Угоди про вихід Великої Британії з ЄС, переголосування щодо виходу з ЄС без угоди, однак усе відхилили. Деякі з міністрів залишили уряд, а Т. Мей пообіцяла вийти у відставку, аби тільки парламент проголосував за Проект Угоди. Вона з усіх сил намагалася зберегти престиж правлячої партії і протиснути «торі-Brexit», не шукаючи компромісів з лейбористами [14].

Третє голосування за Проект Угоди, але вже без Політичної декларації (виключили з бюлетеня з протокольних міркувань), так і не дало достатньої кількості голосів (286 – «за» і 344 – «проти»). На запит британського уряду

Європейська рада продовжила термін дії ст. 50 для Великої Британії до 31 жовтня 2019 р., проте Т. Мей не вдалося знайти порозуміння з лідерами лейбористської опозиції під час міжпартійних переговорів, навіть ціною пропозиції проголосувати за проведення другого референдуму щодо Brexit. Зі словами «я зробила все, що ймовірно могла» вона оголосила про свою відставку наприкінці травня [14]. Завершальним акордом прем'єрства Т. Мей став звітний документ щодо виконання Стратегії національної безпеки 2015 р. та доктрини «Fusion», в якому підтверджено, що уряд продовжує йти заданим шляхом відповідно до заявлених пріоритетів. Незважаючи на вихід Великої Британії з ЄС, її основна ідея – досягти глобального впливу – залишається незмінною. Для цього створено Групу з імплементації національної стратегії «Глобальної Британії», покликану координувати діяльність усіх департаментів, агенцій та їхніх закордонних представництв на спільному напрямі. До слова, Велика Британія має одну з найбільших у світі мереж військових аташе (з осередками на території 83-х країн), що дає підстави говорити про розбудову оборонної дипломатії. До кінця 2020 р. заплановано створити понад 1 000 нових дипломатичних посад за кордоном, включаючи відкриття двох посольств, що у підсумку перетворює дипломатичну присутність Великої Британії на унікальну серед європейських держав. Стратегія Міжнародної освіти 2019 р. суттєво доповнює поширення британської «розумної сили», як це роблять Британська рада і служба новин BBC [16, с. 25–27].

Порядок значущості пріоритетних партнерів і союзників Великої Британії перегукується з «Оглядом можливостей національної безпеки» 2018 р. та документом «Глобальна Британія: погляд XXI століття» 2019 р., а саме: США, НАТО та європейські партнери, «Five Eyes». Окрему увагу приділено відносинам у межах Співдружності і зусиллям лідерів держав-членів на шляху до спільного «більш справедливого, процвітаючого, стійкого і безпечного майбутнього». Водночас британський уряд залишає за собою «свободу дій» у відносинах з такими державами, як Іран (і регіоном Перської затоки загалом), Індія, КНР, а також, з огляду на прихильність до засад легітимного світопорядку, вибудовує відповідну лінію поведінки з Росією та Північною Кореєю [16, с. 28–34]. Як і в попередніх документах щодо реалізації ідеї «Глобальної Британії», особливо наголошено на Співдружності (конкретніше – CANZUK) у нерозривному зв'язку зі світом англомовних народів (насамперед «Five Eyes») з перспективою виходу на рівень глобальних гравців.

Наступник Т. Мей на посаді прем'єр-міністра Б. Джонсон – яскравий поборник Brexit – повів енергійнішу і жорсткішу політику. Зокрема, наприкінці серпня 2019 р. попросив дозволу королеви розпустити парламент до початку чергової сесії у жовтні. Згодом цей крок визнали незаконним і суто політичним рішенням. Однак ще до розпуску палата громад встигла проголосувати положення (т. зв. Benn Bill), за яким уряд до 19 жовтня мав або досягти консенсусу з керівництвом ЄС щодо оновленого Проекту Угоди про вихід Великої Британії, або отримати схвалення парламенту щодо виходу з ЄС без угоди, інакше – продовжити термін дії ст. 50 Договору про Європейський Союз

до 31 січня 2020 р. [3]. Це підірвало позиції уряду у переговорах з керівництвом ЄС, оскільки позбавляло можливості наполягати на власному проекті, адже в ЄС знали, що британський парламент проти «жорсткого» Brexit. Окрім того, 21 депутат від Консервативної партії проголосував за Benn Bill, що спонукало Б. Джонсона заявити про намір провести дочасні вибори, відсторонивши від них цих парламентарів. Однак його ініціатива не набрала достатньої кількості голосів, оскільки лейбористи утрималися від голосування. Таке протистояння між урядом і парламентом, який став вимагати опублікування матеріалів щодо планування урядом «жорсткого» Brexit, а також документів стосовно розпуску парламенту, не могло не позначитися на переговорах Великої Британії з ЄС.

Тим не менше, 17 жовтня Б. Джонсону вдалося узгодити оновлений Проект Угоди з керівництвом ЄС. Від проекту Т. Мей він відрізнявся у ключовому питанні щодо Північної Ірландії. Залишаючись частиною митної території Об'єднаного Королівства (а не ЄС), Північна Ірландія мала застосовувати деякі правила ЄС, наприклад, щодо продуктів сільського господарства. Її продукти могли позначати маркою Об'єднаного Королівства, але податок на додану вартість збирало Королівство. Для нагляду за імплементацією цих умов створювали спільну британсько-європейську робочу групу і, що найважливіше, через чотири роки після завершення перехідного періоду асамблея Північної Ірландії могла проголосувати щодо продовження або перегляду дії цих домовленостей [1, с. 322–324]. Зі свого боку, британський парламент відклав розгляд оновленого Проекту Угоди, доки не буде вироблене і проголосоване відповідне законодавство, чим змусив Б. Джонсона звернутися до президента Європейської ради Д. Туска з проханням ще раз відтермінувати ст. 50.

Затягування з боку парламенту, розгляд і голосування чергових поправок до Проекту Угоди спонукали Б. Джонсона ініціювати процедуру дочасних загальних виборів, і цього разу лейбористи, з огляду на «притриманий» Brexit, додали голосів до необхідної більшості у дві третіх членів парламенту, щоб розпочати виборчу кампанію. У результаті виборів 12 грудня Консервативна партія здобула переконливу перемогу з перевагою у 80 місць у палаті громад, що припинило період тривалого протистояння між урядом і парламентом через Brexit. Уже 19 грудня Проект Угоди про вихід Великої Британії з ЄС схвалили у другому читанні, а після дебатів у Комітеті палати громад 7–9 січня 2020 р. – й у третьому читанні. Поправки палати лордів відхилили, і після королівської згоди Проект став Законом про вихід Великої Британії з ЄС. Остаточню уся процедура завершилася 31 січня 2020 р., до кінця року Велика Британія перебуватиме у перехідному періоді. Як тут не згадати слова У. Черчілля зі статті, опублікованої «The Saturday Evening Post» ще 1938 р.: «Ми з Європою, але не її частина. Ми пов'язані, але не об'єднані. Ми зацікавлені, взаємодіючі, але не поглинуті». І чомусь ніхто не цитує далі, таке промовисте і таке актуальне сьогодні: «Але у нас є власна мрія і своє завдання... Ми належимо не одному континенту, а усім, знаходимося не в одній півкулі, а в обох, у Старому світі й у Новому» [4].

Це та «Глобальна Британія», якою вбачає свою країну не одне покоління британських політичних і державних діячів. Для Б. Джонсона Велика Британія –

світовий лідер, що здійснює глобальну зовнішню політику, досягаючи усіх куточків планети, оновлений, змінений і зміцнений зсередини. Парадоксально, але для досягнення глобального впливу країна здійснила безпрецедентний деглобалізаційний крок, вийшовши з ЄС. Вона глобалізується своїм особливим шляхом, через CANZUK і Співдружність, у тісній взаємодії зі США і світом англомовних народів, розбудовуючи унікальні можливості системи «Five Eyes».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Agreement on the Withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community. – 2019. – October, 19. – 541 p. [Electronic resource]. – Mode of access : https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/840655/Agreement_on_the_withdrawal_of_the_United_Kingdom_of_Great_Britain_and_Northern_Ireland_from_the_European_Union_and_the_European_Atomic_Energy_Community.pdf. – Date of access: 1.04.2020.
2. *Boffey D.* Cameron did not think EU referendum would happen, says Tusk / D. Boffey // *The Guardian*. – 2019. – January, 21 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.theguardian.com/world/2019/jan/21/donald-tusk-warned-david-cameron-about-stupid-eu-referendum-bbc>. – Date of access: 1.04.2020.
3. Brexit: MPs back bill aimed at blocking no deal. – 2019. – September, 4 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.bbc.com/news/uk-politics-49580185>. – Date of access: 1.04.2020.
4. *Churchill W. S.* The United States of Europe / W. S. Churchill. – 1938. – May. – Part 2 // International Churchill Society [Electronic resource]. – Mode of access : <https://winstonchurchill.org/publications/finest-hour/finest-hour-130/the-united-states-of-europe>. – Date of access: 1.04.2020.
5. Draft agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community. – 2018. – March, 19. – 129 p. [Electronic resource]. – Mode of access : https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/691366/20180319_DRAFT_WITHDRAWAL_AGREEMENT.pdf. – Date of access: 1.04.2020.
6. Eurobarometer 72. Public Opinion in the European Union. United Kingdom Executive Summary. – 2009. – Autumn. – 5 p. [Electronic resource]. – Mode of access : https://ec.europa.eu/comfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb72/eb72_uk_en_exec.pdf. – Date of access: 1.04.2020.
7. European Union membership – trends. Ipsos MORI. – 2016. – June, 15 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/european-union-membership-trends>. – Date of access: 1.04.2020.
8. Foreign Policy, defence and development: A Future Partnership Paper. – 2017. – September. – 22 p. [Electronic resource]. – Mode of access : https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/643924/Foreign_policy_defence_and_development_paper.pdf. – Date of access: 1.04.2020.
9. Global Britain: a twenty-first century vision. – Henry Jackson Society. – 2019. – February. – 44 p. [Electronic resource]. – Mode of access : <https://henryjacksonsociety.org/wp-content/uploads/2019/02/HJS-Global-Britain--A-Twenty-first-Century-Vision-Report-A4-web.pdf>. – Date of access: 1.04.2020.
10. *Harrois Th.* Towards 'Global Britain'? Theresa May and the UK's Role in the World after Brexit / Th. Harrois // *Observatoire de la Société Britannique*. – 2018 [Electronic resource]. – Mode of access: <https://journals.openedition.org/osb/2119>. Date of access: 1.04.2020.
11. *Kinnock S.* Brexit and Churchill's Three 'Majestic Circles' / S. Kinnock. – 2016. – May, 11 [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.stephenkinnock.co.uk/brexit-and-churchills-three-majestic-circles>. – Date of access: 1.04.2020.
12. *Magra I.* David Cameron says Boris Johnson 'didn't believe' in Brexit / I. Magra // *New York Times*. – 2019. – September, 15 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.nytimes.com/2019/09/15/world/europe/david-cameron-brexit.html>. – Date of access: 1.04.2020.

13. *Martin M.* David Cameron talks Brexit and his 'greatest regret' in new book 'For the Record' / M. Martin, E. Bowman. – 2019. – September, 29 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.npr.org/2019/09/29/764199387/david-cameron-calls-the-brexit-referendum-his-greatest-regret>. – Date of access: 1.04.2020.
14. *McTague T.* Inside Theresa May's Great British Failure / T. McTague, Ch. Cooper // Politico. – 2019. – June, 21 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.politico.com/story/2019/06/21/theresa-may-brexit-1376417>. – Date of access: 1.04.2020.
15. National Security Capability Review. – 2018. – March. – 43 p. [Electronic resource]. – Mode of access : https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/705347/6.4391_CO_National-Security-Review_web.pdf. – Date of access: 1.04.2020.
16. National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015. Third Annual Report. – 2019. – July. – 60 p. [Electronic resource]. – Mode of access : https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/819613/NSS_and_SDSR_2015_Third_Annual_Report_-_FINAL__2_.pdf. – Date of access: 1.04.2020.
17. National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015. A Secure and Prosperous United Kingdom. – 2015. – November. – 94 p. [Electronic resource]. – Mode of access : https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/555607/2015_Strategic_Defence_and_Security_Review.pdf. – Date of access: 1.04.2020.
18. Statement from HM Government. Chequers. – 2018. – July, 6. – 3 p. [Electronic resource]. – Mode of access : https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/723460/CHEQUERS_STATEMENT_-_FINAL.PDF. – Date of access: 1.04.2020.
19. *Tempest M.* Blair sets out red lines on EU constitution / M. Tempest // The Guardian. – 2007. – June, 18 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.theguardian.com/world/2007/jun/18/eu.politics>. – Date of access: 1.04.2020.
20. The Government's negotiating objectives for exiting the EU: Prime Minister speech. – 2017. – January, 17 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.gov.uk/government/speeches/the-governments-negotiating-objectives-for-exiting-the-eu-pm-speech>. – Date of access: 1.04.2020.
21. The National Security Strategy of the United Kingdom. Security in an Interdependent World. – 2008. – March. – 61 p. [Electronic resource]. – Mode of access : https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/228539/7291.pdf. – Date of access: 1.04.2020.
22. The National Security Strategy. A Strong Britain in an Age of Uncertainty. – 2010. – October. – 38 p. [Electronic resource]. – Mode of access : https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/61936/national-security-strategy.pdf. – Date of access: 1.04.2020.
23. The Report of the Iraq Inquiry. Executive Summary. – House of Commons. – 2016. – July, 6. – 145 p. [Electronic resource]. – Mode of access : https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/535407/The_Report_of_the_Iraq_Inquiry_-_Executive_Summary.pdf. – Date of access: 1.04.2020.
24. *Tidey A.* Brexit: What went wrong with Theresa May's Chequers plan? / A. Tidey. – 2018. – September, 24 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.euronews.com/2018/09/24/brexit-what-went-wrong-with-theresa-may-s-chequers-plan>. – Date of access: 1.04.2020.
25. UK foreign policy in a shifting world order. – Select Committee on International Relations. House of Lords. – 2018. – December, 18. – 116 p. [Electronic resource]. – Mode of access : <https://publications.parliament.uk/pa/ld201719/ldselect/ldintrel/250/250.pdf>. – Date of access: 1.04.2020.

Стаття надійшла до редколегії 30.08.2019

Прийнята до друку 10.09.2019

BREXIT AND «GLOBAL BRITAIN» CONCEPTION**Svitlana Puk**

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239-41-32,
e-mail: svyeta_p@yahoo.com*

The article is dedicated to the research of the Great Britain foreign policy modern transformational processes caused by Brexit and newly elaborated conception of «Global Britain». Great Britain's exit from the EU witnesses the beginning of transformations supposed to gain her global «smart power» role. In British government foreign policy strategic documents and analytic materials one can find an explanation of global role, that is secured through the development of mutual multilevel cooperation within CANZUK countries (Canada, Australia, New Zealand, United Kingdom) and the Commonwealth strengthened by traditional «special relationship» with the USA and close interconnections with the English-speaking nations. Operational function of the global role is relied on the unique capabilities provided by the Five Eyes community (Canada, Australia, New Zealand, United Kingdom, USA), since 1946 officially in action.

Key words: National Security Strategy; Brexit; «Global Britain»; «Fusion» doctrine; CANZUK; Five Eyes; «smart power».